

Adam Horbowski

Edukacja regionalna : dziedzictwo kulturowe w regionie

Nauczyciel i Szkoła 1-2 (18-19), 199-202

2003

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Adam Horbowski

Edukacja regionalna - dziedzictwo kulturowe w regionie

Realizacja założeń dydaktycznych ścieżki między przedmiotowej „Edukacja regionalna - dziedzictwo kulturowe w regionie” wymaga od nauczyciela szerokiej wiedzy z zakresu teorii kultury i problematyki aksjologiczno - edukacyjnej. Problematyka ta mieści się w założeniach teoretycznych szeroko pojmowanej edukacji kulturalnej¹. W strukturze tej ostatniej szczególne miejsce zajmuje wiedza o kulturze regionalnej. Ona właśnie stanowi przedmiot działań edukatorskich. Z uwagi na fakt, iż problematyka regionalna występuje w działaniach instytucji lokalnych systemów kultury, stanowi też element aktywności kulturalnej wielu osób, można edukację regionalną potraktować jako podsystem w ramach edukacji kulturalnej.

W. Okoń podaje, że edukacja to „(...) ogół procesów, których celem jest zmienianie ludzi, przede wszystkim dzieci i młodzieży - stosowanie do panujących w danym społeczeństwie ideałów i celów wychowawczych.(...) Obecnie upowszechnia się szerokie rozumienie tego terminu jako oznaczającego ogół procesów oświatowo - wychowawczych, obejmujących kształcenie i wychowanie oraz szeroko pojmowaną oświatę”². Stąd też zestawienie „edukacja regionalna” określa działania prowadzące do rozwijania podstaw właściwych regionalistom - postaw umiłowania własnej miejscowości, regionu czy kraju. Jest to ogół procesów oświatowo - wychowawczych rozwijających motywację do podejmowania działań twórczych na rzecz regionu. Polega ona stwarzaniu sytuacji, w których jednostka ludzka styka się bezpośrednio z wieloma dobrami i wartościami kultury najbliższego otoczenia. Jej zadaniem jest nie tylko dostarczanie wiedzy historycznej, lecz też stwarzanie licznych okazji do podejmowania przeżywania wartości związanych z najbliższym środowiskiem. Ma też przysposobić mieszkańca wsi, miasteczka czy dużego miasta do dostrzegania nie tylko przeszłości, lecz też i bieżących potrzeb regionu a także widzenia przyszłości. Wymaga to niewątpliwie twórczej postawy wobec problemów i wartości rodzinnych, dóbr kultury i wartości kulturowych. Można też przyjąć, że edukacja regionalna jest przysposobieniem

¹ Edukacja kulturalna a egzystencja człowieka. Konferencja w Jabłonie k. Warszawy w dniach 6 - 8 listopada 1982 r. Red. B. Suchodolski, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk, Łódź 1986.

² W. Okoń, Nowy słownik pedagogiczny, Warszawa 1996, s. 64.

człowieka do życia twórczego wśród dóbr kultury i wartości tworzących „małą ojczyznę” z równoczesnym uwzględnieniem elementów kultury narodowej i ogólnoludzkiej.

Edukacja regionalna realizuje trzy podstawowe funkcje. Pierwsza to społeczna, która kształtuje poczucie wspólnoty regionalnej, wyzwala aktywność społeczną i społeczno - gospodarczą. Druga to kulturalna realizowana jest przez ochronę przed zapomnieniem i działania prowadzone do ocalenia ginących elementów kultury ludowej danego regionu. Trzecia to funkcja wychowawcza, sprowadzona do rozbudzenia zainteresowań problematyką historii, współczesności małej ojczyzny, realizowana przez kształtowanie uczuć przywiązania i umiłowania własnego środowiska, regionu.

W edukacji regionalnej, realizowanej w ramach edukacji kulturalnej jednostki, nie chodzi o sam przekaz wiedzy o wartościach kulturowych regionu, lecz o wykorzystanie pozaszkolnego doświadczenia uczniów, popartego refleksjami, obserwacjami rzeczywistości. W konsekwencji te działania mają szansę rozwiązać czynną postawę jednostki zarówno wobec ojczyzny bliskiej, jak i dalekiej. Tak pojmowana edukacja regionalna jest przygotowaniem do życia w świecie wartości tworzących „małą ojczyznę”.

Nie zawsze uświadamiamy sobie, że twórcą wartości tworzących „małą ojczyznę” jest człowiek. St. Ossowski dostrzegł, że każdy człowiek posiada dwie ojczyzny. Jedna to kraj, w którym żyje - Ojczyzna o zasięgu ponadlokalnym. Druga to miejsce, w którym się urodził i wychował, jest to „mała ojczyzna”, pełna swoistości i intymności. Do niej bardzo często człowiek dorosły wraca myślami wspominając dzieciństwo i młodość. Zdarza się też często, że po wykonaniu zadań zawodowych realizowanych w innym środowisku podejmuje decyzję o powrocie do miejsca urodzenia - „małej ojczyzny” gdzie pragnie przeżyć ostatnie lata życia wśród wartości rodzinnych, lokalnej historii, tradycji i kultury³.

Współczesna rzeczywistość prowadzi do sytuacji, w których dochodzi do odewrwania się człowieka od tradycji rodzinnej, miejsce urodzenia i zamieszkania, wspólnoty sąsiedzkiej. Natomiast region - „małej ojczyzny” staje się rodzajem obrony przed niszczeniem środowiska, w którym żyje człowiek, podkreśla się w nim potrzebę wydobywania z zapomnienia wartości rodzinnych, lokalnej historii, tradycji i kultury. Ważnym też staje się tworzenie takich wartości gospodarczych, kulturowych, ekologicznych, które wzbogacają nie tylko „małą ojczyznę” ale też i drugą ojczyznę - kraj. Takie pojmowanie regionalizmu ma zapobiegać zatarciu się wartości humanistycznych, które mają wielowiekową tradycję i zapobiegają globalizacji masy ludzkiej. Wiedza o istocie człowieka stanowi warunek konieczny przy organizacji procesów edukacyjnych. Dlatego też elementy antropologii filozoficznej sta-

³ S. Ossowski, Z zagadnień psychologii społecznej. Dzieła t. III, Warszawa 1967, s. 202-224.

nowią podstawę strategii edukacyjnej. Człowiek jako osoba, twórca wartości kultury regionalnej jest równocześnie ich użytkownikiem. Żyje w określonej rzeczywistości społeczno - kulturowej, którą we właściwy sobie sposób przekształca. Obejmuje ona trzy kręgi. Pierwszy tworzy życie społeczne, drugi krąg rzeczywistości to świat rzeczy otaczających człowieka, wreszcie trzeci to kultura. Ta ostatnia jest „(...) pewnym zespołem wartości wyznaczających sposób życia i nadających mu sens”⁴. Współcześnie problematyka wartości analizowana jest głównie w nurcie nauk etycznych. Myśl filozoficzna wskazuje, że wartości są ściśle związane ze świadomą działalnością człowieka we wszystkich płaszczyznach jego życia. Stąd też występuje w procesach edukacyjnych. J. Lipiec odpowiadając na podstawowe pytanie aksjologii: czy istnieją wartości? stwierdził, że „Wartości istnieją tak jak istnieje cała sfera kultury, której są częścią”⁵.

Wartości tworzą strukturę hierarchiczną i przenikają się wzajemnie. W wartościach niższych przeświecają wartości wyższe, w wyższych - wartości niższe. Są one przewyższane i zachowywane równocześnie. Są też wartości autonomiczne i zależne od innych. Podmiot ludzki obcuje stale z wartościami. Jedne są właściwością jego indywidualnego bytu. Inne mieszczą się w systemie kultury danej zbiorowi. Jest też grupa wartości o zasięgu ogólnoludzkim. Egzystencja człowieka związana jest generalnie z tymi wartościami. Z uwagi na swoją indywidualność człowiek jest: „a) podmiotem aktów odbioru wartości, danym mu poprzez przedmioty wartościowe, b) podmiotem aktów wyboru wartości spośród mu danych, c) podmiotem aktów poszukiwania wartości, d) podmiotem aktów kreacji wartości, bądź poprzez tworzenie ich przedmiotowych nośników, bądź w sposób czysto świadomościowy jako tworzenie nowych sensów, nowych interpretacji tego, co jest już dane przedmiotowo”⁶. „Mała ojczyzna” poprzez jej mieszkańców, obrazy, słowa, dostarcza człowiekowi ogromnej różnorodności. Musi on dokonywać ich wyboru. Wychowanie realizowane w ramach edukacji regionalnej jest przygotowaniem jednostki ludzkiej do wyboru wartości. Dzięki rozwiniętym kompetencjom edukacyjnym i autokreacyjnym może dokonywać aktów odbioru i wyboru wartości a także wprowadzać je w obręb indywidualnego życia.

Istotę procesów realizowanych w ramach edukacji regionalnej oddaje określenie P. Kowolika, który stwierdził, że jest to „(...) ogół procesów, których celem jest zmienianie ludzi, głównie dzieci i młodzieży - stosownie do panujących w danym społeczeństwie ideałów i celów wychowania, a także zapoznanie ich z kulturą danego regionu oraz uwrażliwienie ich na odrębności kulturowe innych regionów, a po przez to wpajanie dzieciom tolerancji oraz umacnianie patriotyzmu. Edukacja regionalna to podejmowanie celowych dzia-

⁴ B. Suchodolski, Wychowanie mimo wszystko, Warszawa 1990, s. 55.

⁵ J. Lipiec, Istnienie wartości (w:) Człowiek i świat wartości, Red. J. Lipiec, Kraków 1982, s. 31.

⁶ J. Lipiec, W przestrzeni wartości, Kraków 1992.

*łań przez szkołę czy przedszkole na rzecz kształtowania u dzieci i młodzieży przywiązania i umiłowania określonego regionu. Edukacja ta ma na celu świadome kształtowanie więzi emocjonalnych z tzw. ojczyzną prywatną, tj. tym obszarem, gdzie się człowiek urodził, czy też spędził część lub całe życie*⁷.

Edukacja regionalna ma charakter interdyscyplinarny i obejmuje dwa podstawowe działy: wiedzę o regionie, wiedzę o kulturze regionu. Pierwszy dział tworzą informacje o:

- statusie regionu w Polsce,
- historii regionu,
- przeobrażeniach w regionie,
- możliwościach rozwoju,
- sposobach ochrony przyrody,
- zagrożeniach rozwojowych.

Natomiast wiedza o kulturze regionu obejmuje:

- opis zabytków regionalnych,
- informację o świętach lokalnych,
- znajomość tradycji i legend,
- folklor regionalny,
- znajomość regionalnych ośrodków kultury,
- orientację w zawartości czasopism regionalnych⁸.

Reforma systemu oświaty w dużej mierze zakres treści edukacyjnych uzależniła od inwencji nauczycieli. Podstawy programowe kształcenia ogólnokształcącego otwierają możliwości konstruowania autorskich programów nauczania, które mogą wprowadzać w obręb kształcenia szereg treści z zakresu edukacji kulturalnej. Stwarza to niewątpliwie okazję do wykorzystania kultury jako istotnego czynnika rozwoju człowieka. Jednym z zadań zreformowanej szkoły jest zapewnienie uczniom możliwości poznania dziedzictwa kultury narodowej dostrzeganej w perspektywie kultury europejskiej. Realizacja tego i innych zadań ma przebiegać w ramach nauczania poszczególnych przedmiotów, bloków przedmiotowych i ścieżek edukacyjnych.

Kultura w edukacji jest drogą do budowania społeczności zwalczającej zagrożenia humanistycznych wartości. W tej drodze szczególna rola przypada nauczycielom konkretyzującym wartości kultury w działaniach edukacyjnych. B. Suchodolski przed pół wiekiem pisał, że „(...) kultura jest wszechstronnym kształtowaniem życia ludzkiego w każdej chwili istnienia”⁹. To właśnie stwierdzenie mimo upływu czasu jest nadal aktualne i stanowi przewodnią myśl ukazującą kierunek edukacji kulturalnej.

⁷ P. Kowolik, *Edukacja regionalna w przedszkolu*, Warszawa 1999, s. 120.

⁸ Tamże.

⁹ B. Suchodolski, *Uspołecznienie kultury*, Warszawa 1947.